

PAS DE DEUX

IKONICKÉ PÁRY BALETU 20. STOROČIA V SLOVENSKOM NÁRODNOM DIVADLE

© VÝSTAVU PRIPRAVIL
Divadelný ústav v spolupráci
so Slovenským
národným divadlom,
Bratislava 2022

Materiály použité na výstavu
sú z Archívu a dokumentácie
Divadelného ústavu, z archívu
Slovenského národného divadla
a zo súkromného archívu
Ely Lehotskej.

Divadelný ústav
a Slovenské národné divadlo
sú štátnymi príspevkovými
organizáciami zriadenými
Ministerstvom kultúry
Slovenskej republiky.

AUTORKY VÝSTAVY
Monika Čertezni,
Eva Gajdošová

GRAFICKÝ DIZAJN
Katarína Balážiková

JAZYKOVÁ REDAKCIA
Hana Šuníková

PRODUKCIA VÝSTAVY
Zuzana Poliščák Šnircová

AUTORI FOTOGRAFÍ
Ján Herec, Daria Kminiaková,
Jana Nemčoková, Gejza Podhorský,
Anton Sládek, Jaromír Svoboda,
Jozef Vavro, Kamil Vyskočil,
Katarína Marenčinová

Organizátor výstavy

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

Zriaďovateľ

MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Generálny partner SND

Výstava *Pas de deux* je pohľadom do fascinujúceho sveta ľudských vzťahov, emócií, dôvery a energie dvoch ľudí, ktorí sa stretli v duete na javisku – „tu a teraz“.

Brilantné pas de deux sú vrcholom každej baletnej inscenácie od čias vzniku baletu až po súčasnosť. V každej generácii storočnej histórie Baletu SND bolo niekoľko výnimočných sólistov, ktorí mali svoj vlastný charakter, pôvab a štýl, ale vďaka tanečným partnerstvám sa ich tancovanie umocňovalo a stalo sa doslova nesmrteľným. Duetá, v ktorých prestávali byť individualitami a menili sa na jednu entitu, sú dodnes ukážkou ich dokonalej súhry a vďaka schopnosti tvorivo prepájať techniku, herectvo a eleganciu si získali srdcia niekoľkých generácií divákov.

Dvaja tanečníci na scéne – pas de deux je bezpochyby symbolom milostného dueta, hoci nemusí byť vždy o láske. Je to predovšetkým stretnutie dvoch ľudí, ktorí so sebou nesú množstvo intenzívnych emócií, vrátane lásky, smútku, strachu, zrady, radosti, túžby, ale aj nenávisti, boja, manipulácie. Ak je ich tanec úprimný, dokážeme aj bez príbehu či deja porozumieť tomu, čo sledujeme.

V tanečnom duete si partneri navzájom odovzdávajú skúsenosti, učia sa jeden od druhého. Tanečnice sa stávali múzou pre choreografa, inšpiráciou a podporou jeho tvorivej invencie. Najjemnejšie a najelegantnejšie partnerstvo si v baletе všimneme len zriedka, jeho podstatou je sústrediť pozornosť na balerínu, ktorá sa pôvabne vznáša nad javiskom a s ľahkosťou nečujne pristáva na zemi, aby publikum získalo ilúziu beztiaže a nadpozemskosti, za ktorú vďačíme sile a technike jej tanečného partnera.

Výstava *Pas de deux* zachytáva najvýznamnejších sólistov Baletu SND od jeho vzniku v roku 1920 až po koniec 20. storočia. Pas de deux a duetá zo svetových baletov z repertoáru Baletu SND prinášajú zároveň odkaz vynikajúcich fotografov SND, akými boli Jozef Vavro, Gejza Podhorský, Katarína Marenčinová, Jana Nemčoková, Jaromír Svoboda a ďalší, ktorí počas desaťročí zachytili svojím fotoobjektívom vzácnu esenciu príbehov z najznámejších baletov klasického a neoklasického repertoáru súboru prvej baletnej scény. Boli to napríklad balety *Labutie jazero*, *Giselle*, *Luskáčik*, *Spica krásavica*, *Márna opatrnosť*, *Romeo a Júlia*, *Coppélia*, *Don Quijote*, *Carmen*, *Legenda o láske*, *Anna Karenina*, *Bachčisarajská fontána* a ďalšie.

V nich mohli uplatniť svoje interpretačné majstrovstvo a partnerskú súhru dnes už legendárne baleríny a sólisti: Ella Fuchsová-Lehotská, Augusta Herényiová-Starostová, Trúda Tašká-Boudová, Žofia Tóthová, Tamara Isičenko, Florentína Lojeková, Gabriela Zahradníková, Eva Šenkyříková, Nora Gallovičová, Stanislav Remar, Jozef Zajko, Vladimír Marek, Ján Haľama, Dušan Nebyla, Zoltán Nagy, Peter Rapoš, Jozef Dolinský ml., Miklós Vojtek, Titus Pomšár a ďalší.

Ernő Dohnányi *Pierotkín závoj*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1923
Choreografia Achille Viscusi
Ella Fuchsová-Lehotská (Pierotka), Viktor Jassik (Harlekýn)

V baletе je pas de deux (francúzsky, doslova „krok dvoch“) tanečný duet, v ktorom dvaja tanečníci spolu predvádzajú baletné pohybové variácie. Jeho forma sa stala vrcholnou prezentáciou čoraz sofistikovanejších interpretačných kvalít tanečníkov. V neoklasických baletoch sa emancipoval vzťah tanečných partnerov, baletná technika obohatená o novotvary a akrobatické prvky vytvorila z duetov očarujúce ekvilibristické výstupy.

Ella Fuchsová-Lehotská zosobnila typ bohémskej, modernej, emancipovanej ženy. Inklinovala k fokinovskému štýlu interpretácie, pod choreografickým vedením Achille Viscusiho svojím umeleckým prejavom synkretizovala umelecké štýly. Viktor Jassik bol partnerom vyvažujúcim jej nespútaný charakter a prinášajúcim do ich spolupráce interpretačnú vycibrenosť baletnej techniky v duchu baletnej tradície.

**BALETNÁ
BOHÉMA**

Adolphe Charles Adam *Gizela*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1956
Choreografia Jozef Zajko
Tamara Isičenko (Gizela), Jozef Zajko (Princ Albert)

Fryderyk Chopin *Sylfida*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1948
Choreografia Stanislav Remar
Jozef Zajko (Junák), Tamara Isičenko (Sylfida)

Adolphe Charles Adam *Gizela*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1956
Choreografia Jozef Zajko
Jozef Zajko (Princ Albert), Tamara Isičenko (Gizela)

V DUCHU ROMANTIZMU

Tanečníci v duete zdieľajú spoločnú tému, často symbolickú pre milostný príbeh alebo partnerstvo spojené s láskou, pričom tancom zobrazujú prejavy láskyplných citov a myšlienok. Často sa pas de deux považuje za piéce de résistance a bravúrný vrchol baletu a zvyčajne ho predvádza popredná dvojica hlavných baletných sólistov, akými boli od 40. rokov 20. storočia Tamara Isičenko a Jozef Zajko.

Jenő Kenessey *Šatôčka*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1955
Choreografia Stanislav Remar
Jozef Zajko (Jožko), Galina Basová (Šára)

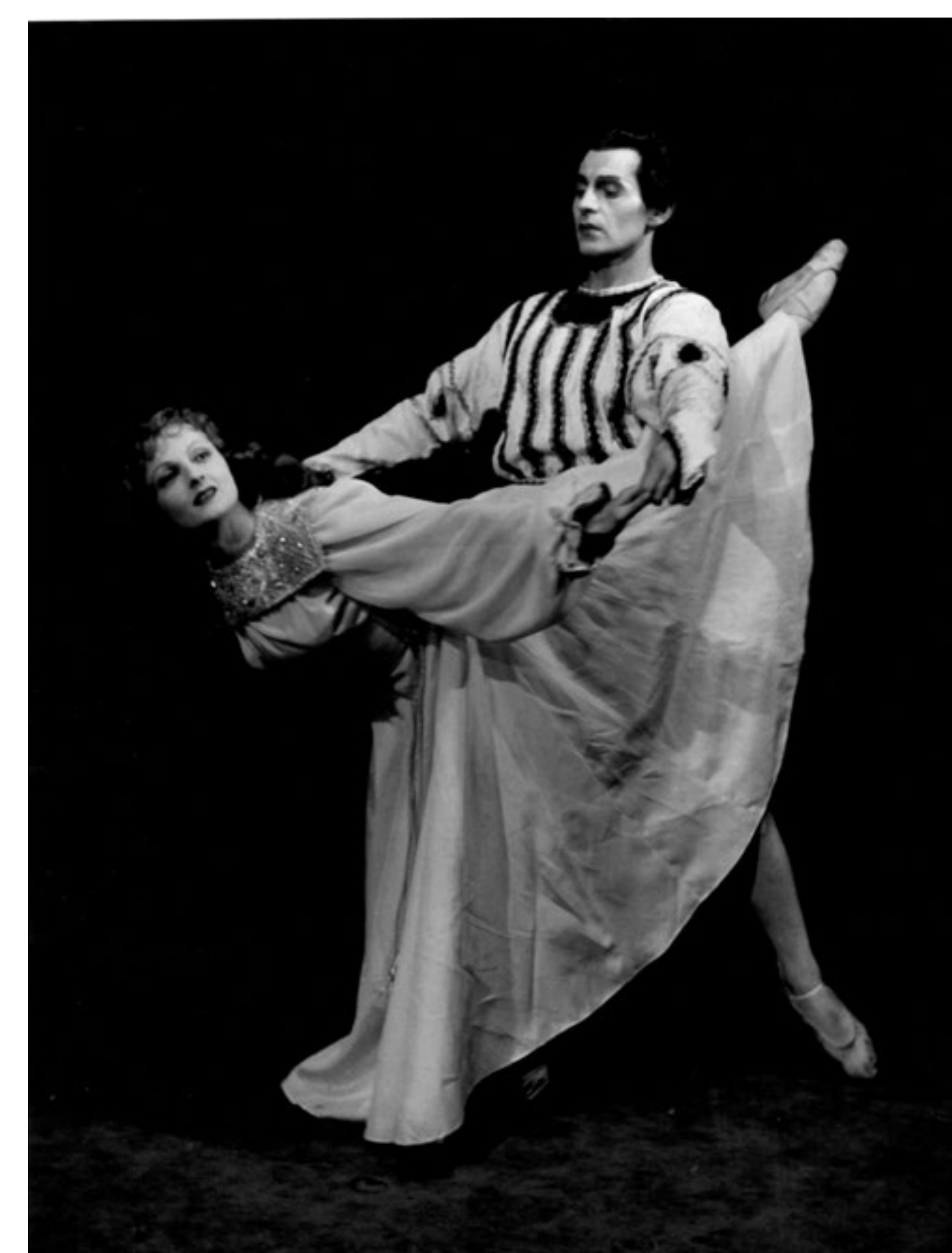
SNY POVOJNOVEJ GENERÁCIE

Tanec plný prebúdajúcej sa vášne, iskrenie, odovzdanosť – tanečné duetá na pozadí tých najúžasnejších príbehov, ktoré prežijú celé desaťročia... Stanislav Remar a Jozef Zajko rozvíjali svoju choreografickú kariéru súbežne so sólistickou. Počas nej stáli po boku legendárnych balerín, akou bola po 2. svetovej vojne aj Galina Basová.

Sergej Sergejevič Prokofiev *Romeo a Júlia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1949
Choreografia Stanislav Remar
Galina Basová (Júlia), Stanislav Remar (Romeo)

Sergej Sergejevič Prokofiev *Romeo a Júlia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1949
Choreografia Stanislav Remar
Galina Basová (Júlia), Stanislav Remar (Romeo)

TEMPERAMENT,
ODUŠEVNENOSŤ,
PRECÍTENOSŤ

Boris Vladimirovič Asafiev *Bachčisarajská fontána*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1953
Choreografia Stanislav Remar
Jarmila Manšingerová (Mária), Jozef Zajko (Václav)

Piotr Iljič Čajkovskij *Labutie jazero*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1953
Choreografia Stanislav Remar
Jozef Zajko (Princ), Jarmila Manšingerová (Odetta)

Boris Vladimirovič Asafiev *Bachčisarajská fontána*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1953
Choreografia Jozef Zajko
Jarmila Manšingerová (Mária), Jozef Zajko (Václav)

Jarmila Manšingerová,
Peter Martin Rapoš

Balety z konca 19. storočia – najmä balety Mariusa Petipa – zaviedli koncept grand pas de deux, ktorý často slúžil ako vyvrcholenie scény alebo celého predstavenia. Zahŕňal konzistentný formát entrées a adagia dvojice popredných tanečníkov a tanečníc, po ktorých nasledovali virtuózne sóla a finále, code. V priebehu 20. storočia sa grand pas de deux čoraz viac integrovalo do príbehu baletu a interpretácia sa obohacovala o náročné akrobatické prvky partnerskej spolupráce.

Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič *Leňingradská symfónia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1967
Choreografia Marilena Tóthová, Ondrej Halász
Ján Haláma (On), Trúda Tašká-Boudová (Ona)

PAS DE DEUX AKO PRÍBEH VÁŠNE

Trúda Tašká-Boudová a Jozef Zajko – dve navzájom sa dopĺňajúce výrazné osobnosti, ktoré intenzitou svojho dramatického prejavu aplikovali odkaz Stanislavského metódy v baletnej javiskovej interpretácii. Dôslednosť a suverénnosť v čistote ich baletnej techniky im umožňovala vytvoriť plastický pantomimicko-výrazový prejav aplikovaný v intenciách epického baletu.

Fryderyk Chopin *Sylfida*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1948
Choreografia Stanislav Remar
František Bernatík (Junák), Trúda Tašká-Boudová (Sylfida)

Boris Vladimirovič Asafiev *Bachčisarajská fontána*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1953
Choreografia Jozef Zajko
Trúda Tašká-Boudová (Mária), Jozef Zajko (Václav)

Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič *Dievča a chuligán*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1967
Choreografia MariĽena Tóthová, Ondrej Halász
Ján Haľama (Chuligán), Florentína Lojeková (Dievča)

Adolphe Charles Adam *Giselle*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1966
Choreografia Jozef Zajko
Florentína Lojeková (Giselle), Ondrej Halász (Albert)

Maurice Ravel *Dafnis a Chloe*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1961
Choreografia Jozef Zajko
Florentína Lojeková (Chloe), Tomáš Ivan (Dafnis)

ESENCIA FRANCÚZSKEJ ELEGANCIE

„Mala som šťastie. Všetci moji taneční partneri boli spoľahliví, čo je pre balerínu dôležité, aby sa cítila bezpečne, keď predvádza náročné kroky a kombinácie. Dvoch partnerov mám v živej pamäti. Bol to Andrej Halász v *Giselle*, ktorý bol mojím partnerom počas severoamerického turné, a Ján Haľama, ktorý mi robil partnera vo viacerých baletoch, ale v duete valčíka C Sharp Minor v *Chopiniane* bol mojím obľúbeným. Bol to skvelý a citlivý partner. Vďaka nemu som bola schopná vyjadriť pocity Chopinovej romantickej a citlivej hudby.“
Florentína Lojeková, *Životná cesta baleríny*

Oskar Nedbal *Z rozprávky do rozprávky*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1970
Choreografia Jozef Zajko
Gusta Herényiová (Zlatovláska), Vladimír Marek (Princ)

Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič *Leningradská symfónia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1967
Choreografia Marilena Halászová, Andrej Halász
Gusta Herényiová (Ona), Ján Haľama (On)

Michal Vilec *Hrdinská balada (Preludio eroico)*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1974
Choreografia Boris Slovák
Ján Haľama, Gusta Herényiová

LEGENDY

„Každý môj tanečný partner bol v niečom výnimočný. Najviac som tancovala s Vladimírom Marekom, boli sme zohratá dvojica. S Jozefom Zajkom som tancovala v *Labuťom jazere*, *Giselle*, detskom baletе *Z rozprávky do rozprávky*. Zajko bol silák, keď sa mu tanečnica neodrazila, on ju zdvihol ťahom. Najnáročnejšie zdvihy sme robili v baletе *Šatôčka*. Skvelým partnerom bol Titus Pomšár, Tomáš Ivan, obaja boli veľmi talentovaní, neskôr pán Volejníček. Zoltán Nagy bol mojím Romeom, tancovala som s ním v baletе *Romeo a Júlia*, bol vždy vynikajúcim partnerom. Janko Haľama zostane pre mňa navždy milý chlapec, dobrý partner a veľký gavalier, charizmatický, precízny a svedomitý.“
Augusta Herényiová, *Portál SND*, 2020

Igor Fiodorovič Stravinskij *Svätenie jari*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1964
Choreografia Karol Tóth
Žofia Červeňáková (Vyvolená), Jozef Haľama (Šaman)

Piotr Il'jič Čajkovskij *Labutie jazero*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1964
Choreografia Mariľena Tóthová
Ján Haľama (Princ), Žofia Červeňáková (Odetta)

Aram Chačaturjan *Spartakus*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1981
Choreografia Otar Michajlovič Dadiškiliani
Žofia Tóthová (Egina), Libor Vaculík (Harmódios)

SÚHRA VIRTUOZITY A NOBLESY

Žofia Červeňáková-Tóthová kraľovala javisku s kultivovanou noblesou tanečného gesta, umocneného virtuóznou technikou. Ján Haľama bol ikonickým tanečným partnerom pre viacero primabalerín. Svoje skúsenosti pedagogicky zúročil a techniku tanca s partnerom úspešne vyučoval aj na Tanečnom konzervatóriu Evy Jaczovej, pomáhal tanečníkom rozvíjať cit pre partnerskú tanečnú spoluprácu. Svojím láskavým humorom dokázal vyburcovať študentov k odvážnym kúskom.

Louis Joseph Ferdinand Hérold *Márna opatrnosť*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1977
Choreografia Jozef Zajko
Danica Pilzová (Líza), Zoltán Nagy (Kolas)

Louis Joseph Ferdinand Hérold *Márna opatrnosť*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1977
Choreografia Jozef Zajko
Danica Pilzová (Líza), Zoltán Nagy (Kolas)

Boris Vladimirovič Asafiev *Bachčisarajská fontána*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1973
Choreografia Jozef Zajko
Zoltán Nagy (Václav), Danica Pilzová (Mária)

TECHNICKÁ PRECÍZNOSŤ A TANEČNÁ JEMNOSŤ

„... Pilzovej premiérové podanie patrí medzi najkrajšie tanečné kreácie posledných čias. Dokázala nielen svoju technickú vyspelosť, ale aj obdivuhodnú výrazovú zrelosť. Jej Mária je pôvabná a prirodzená v šťastí i najhlbšom zúfalstve. Výbornými partnermi jej boli Zoltán Nagy ako jej snúbenec Václav a Ján Haľama v úlohe vášňou zmietaného chána Gireja.“
Ol'ga Markovičová, *Smena*, 1973

Igor Fiodorovič Stravinskij *Vták Ohnivák*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1973
Choreografia Pavel Šmok
Gabriela Demovičová-Záhradníková (Princezná), Ján Haláma (Cárevič)

NOVÉ TÉMY NOVÉ POETIKY

Kráľovská elegancia baletného prejavu Gabriely Demovičovej Záhradníkovej na scéne miernila nespútanú vášnivosť tanečného gesta Jurija Pavloviča Plavnika.

„... Suverénnou hrdinkou večera bola nesporne Gabriela Demovičová, ozaj dokonalá interpretka oboch dvojpólov tejto najznámejšej postavy – Odetty/Odílie. Stvárnila ich v jasne odlíšenom podaní, z Odetty vanula nežnosť, krehká grácia, snivosť, z Odílie utajená zlomyselnosť, vypočítavá koketéria a lstivosť. Sóla aj pas de deux vyzneli strhujúco, ba napokon Demovičová prekvapila obecenstvo aj tridsaťdva perfektnými otočkami, čo patrí medzi vrcholy tanečného umenia.“
Ol'ga Markovičová, *Práca*, 1972

Piotr Il'jič Čajkovskij *Labutie jazero*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1985
Choreografia Karol Tóth
Gabriela Záhradníková (Odetta-Odília), Jurij Plavník (Princ)

Maurice Jarre *Zvonár z Notre Dame*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1982
Choreografia Karol Tóth
Libor Vaculík (Zvonár), Gabriela Záhradníková (Esmeralda)

Maurice Jarre *Zvonár z Notre Dame*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1982
Choreografia Karol Tóth
Miklós Vojtek (Zvonár), Eva Šenkyříková (Esmeralda)

ZLATÁ ÉRA

Radostná hravosť a neha v tanečnom prejave Evy Šenkyříkovej a elegancia a grácia v pohybe Miklósa Vojteka boli súčasťou výnimočnej partnerskej spolupráce. Vojtekova technická precíznosť v tanečnej interpretácii, muzikalita pohybového cítenia súznela so Šenkyříkovej interpretačnou spoľahlivosťou a subtílnosťou jej postavy.

Piotr Il'jič Čajkovskij *Luskáčik*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1981
Choreografia Egon Bischoff, Ursula Heinrich-Petzold
Miklós Vojtek (Luskáčik), Eva Šenkyříková (Máša)

Ludwig Aloisius Minkus *Grand pas de deux z baletu Paquita*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1986
Choreografia Karol Tóth podľa choreografie Máriusa Petípu
Eva Šenkyříková, Miklós Vojtek

Rodion Konstantinovič Ščedrin *Anna Kareninová*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1977
Choreografia Jozef Sabovčík
Soňa Romanovová (Anna Kareninová), Libor Vaculík (Alexej Vronskij)

Sergej Sergejevič Prokofjev *Romeo a Júlia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1976
Choreografia Miroslav Kúra
Libor Vaculík (Romeo), Soňa Romanovová (Júlia)

Rodion Konstantinovič Ščedrin *Anna Kareninová*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1977
Choreografia Jozef Sabovčík
Soňa Romanovová (Anna Kareninová), Libor Vaculík (Alexej Vronskij)

VELKÉ LITERÁRNE PRÍBEHY

Soňa Romanovová a Libor Vaculík odkrývali v baletných inscenáciách hĺbku psychologických prádív vzťahov hlavných postáv. Senzualita v ich partnerskej spolupráci v baletoch *Anna Kareninová* či *Carmen* vyvolávala u divákov zimomriavky.

Rodion Konstantinovič Ščedrin *Carmen*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1990
Choreografia Boris Slovák
Libor Vaculík (José), Nora Gallovičová (Carmen)

JEMNOSŤ GISELLE AJ NESPÚTANÁ SILA CARMEN

„Milostné dueto Josého a Carmen, ‚tancované‘ na veľkej železnej posteli v strede javiska, bolo ukážkou invenčnej partnerskej práce, s prvkami akrobacie, moderného pohybového štýlu, interpretované s veľkým emotívnym nasadením.“
Eva Gajdošová, *Taneční listy*, 1990

„S Liborom Vaculíkom, ktorý si ma vybral krátko po nástupe do SND za svoju tanečnú partnerku, som tancovala a spolupracovala intenzívne osem rokov a počas toho obdobia mi ako choreograf aj tanečník dal skutočne veľké príležitosti.“
Nora Gallovičová

Piotr Iljič Čajkovskij *Labutie jazero*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1991
Choreografia Rafael G. Avnikjan, Oľga Pavlovová
Nora Gallovičová (Odília), Jozef Dolinský ml. (Princ Siegrid)

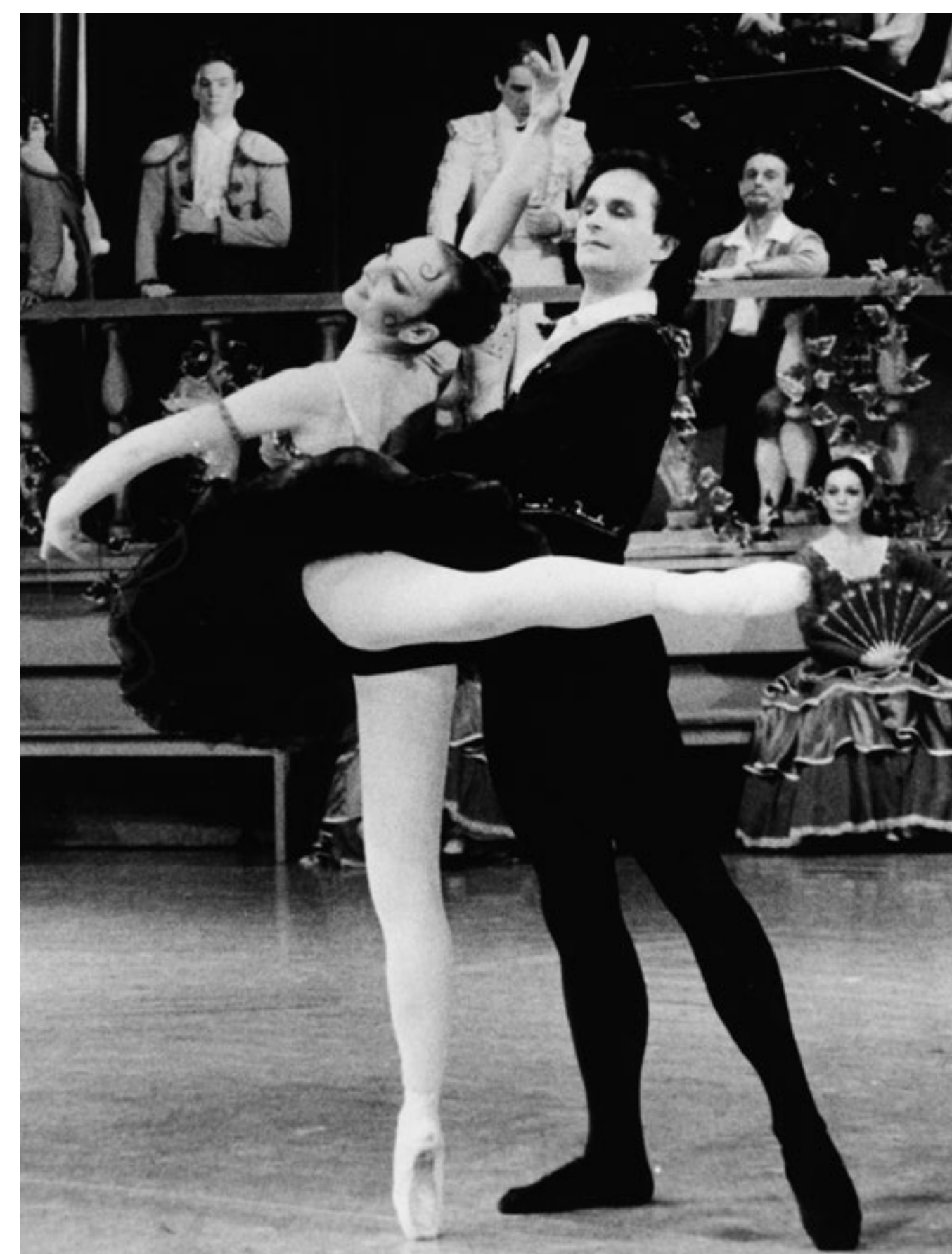
Adolphe-Charles Adam *Giselle*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1990
Choreografia Alícia Alonso
Nora Gallovičová (Giselle), Jozef Dolinský ml. (Albert)

Michal Pavlíček *Zvláštna radosť žiť*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1990
Choreografia Ondrej Šoth
Irina Čierniková (Nádej), Igor Holováč (Nádej)

Ludwig Minkus *Don Quijote*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1994
Ingrid Kačiaková (Quiteria), Jozef Dolinský ml. (Basilio)

VÝNIMOČNÉ
OKAMIHY

William Bukový *Rozkaz*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1964
Choreografia Karol Tóth
Alexandra Sabovčíková (Svedomie), Titus Pomšár (Pilot)

Piotr Il'jič Čajkovskij *Luskáčik*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1992
Choreografia Egon Bischoff, Jozef Dolinský
Jiří Kobylka (Luskáčik), Nikoleta Stehlíková (Máša)

Franz Liszt, Richard Wagner *Dáma s kaméliami*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1990
Choreografia Libor Vaculík
Mário Radačovský (Alexander Dumas ml.),
Petra Slováková (Mária Duplessisová – tanec)

Aram Chačaturjan *Spartakus*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1981
Choreografia Otar Michajlovič Dadiškiliani
Dušan Nebyla (Crassus), Rozália Zmeková (Egina)

Adolphe Charles Adam *Giselle*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1975
Choreografia Jozef Zajko
Jurij Pavlovič Plavnik (Vojvoda Albert), Viera Kolárová (Giselle)

Sergej Sergejevič Prokofiev *Romeo a Júlia*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1976
Choreografia Miroslav Kúra
Laura Vargová (Júlia), Dušan Nebyla (Romeo)

Piotr Il'jič Čajkovskij *Luskáčik*
Slovenské národné divadlo, Bratislava, 1992
Choreografia Rafael Avnikjan
Harald Baluch (Luskáčik), Cosmina Zaharia (Máša)

